

EN EL CINQUANTENARI DE CARLES RAHOLA

Narcís Comadira

Havia de ser la pèrdua i fantasmal Girona la ciutat escolida pel general Franco per escarmentar els escriptors catalans. Els que quedaven, és clar, que la majoria havia passat la frontera. Sempre m'ha fascinat pensar quines intrigues i quines venjances van trobar en el *desordre fanàtic del moment* la terra favorable per a la rapidesa de les acusacions, del procés i de l'execució. La història real sempre se'ns escapa. Només la podem imaginar. Els fets, això que els positivistes en diuen els fets, són sempre d'una simplicitat aclaparadora. Sense interès, perquè sempre són iguals. Però els moviments interiors dels cors, les passions, les petites insinuacions, o, fins i tot, els silencis, no els sabem. Només els podem imaginar. I és allò que té més interès perquè ens tradueix els fets finals lapidaris en trama viva i desencorajadora pel que fa a la meravellosa espècie humana.

Quan va esclatar la guerra, la família de la meua mare es va quedar a Girona desprotegida i vigilada perquè el meu avi, que era el cap de la Guàrdia Civil, es va haver d'escapar per la frontera. Si s'hagués quedat l'haguessin matat. Com Rahola. El meu avi tenia un fill que llavors tenia disset anys i, com a venjança per la fugida del seu pare, els rojos el van empresonar. Un dia, la meua mare i les seves germanes, mentre pujaven cap al Seminari (on llavors hi havia la presó) amb la cistella del menjar, van creuar amb la filla gran de Carles

Rahola que anava amb una amiga. Ella, en veure la meua mare i les meves ties, va comentar a la seva amiga: «Mira-les, pobretes, com s'han de veure!». En aquells moments no sabia que, al cap de tres anys, ella es veuria d'una manera molt pitjor. Perquè aquella frase despectiva dirigida a noies de la mateixa edat, conegudes sinó amigues? Idees? No, només l'ofuscació del moment. Que n'és de fàcil simplificar i repartir el món entre bons i dolents. Però, en els moments d'ofuscació, la majoria ho fa. Carles Rahola, l'any trenta nou, se'n va oblidar, d'això. Ell es sabia innocent, però es va oblidar que en els moments de terror fanàtic cal un llenguatge de símbols i, discret com era, mai no es va imaginar que ell hagués nascut per ser-ne cap.

Va haver-hi alguna frase mig dita, plena de menyspreu, dirigida a Carles Rahola, entre les famílies conegudes d'ell, catòliques i vencedores? Segur que sí. I fins i tot silencis culpables, possiblement. Podem justificar-ho tot plegat per la por? Per l'arrogància de la victòria, d'estar en el «bon» costat? Els homes acostumen a dissimular darrera de les grans paraules (Veritat, Bondat, Justícia...) la nostra ridícula mesquinesa moral, la nostra covardia i la nostra mandra.

Han passat cinquanta anys. Els néts de Carles Rahola són amics meus i dels meus germans. Aquell meu oncle de disset anys que, també per raons simbòliques, es va passar la guerra pres i fent treballs forçats al pont de

Colera, va morir ja fa anys al Brasil perquè, a la terra on teòricament els «seus» havien guanyat, no va trobar-hi forma de subsistència.

Passen els anys, les raons es modifiquen, les idees s'evaporen, les veritats es dispersen. Com actuaríem ara, en una situació similar, en la moderna Girona? Tornariem a empresonar un noi de disset anys? Tornariem a matar Carles Rahola? Dic «tornariem» amb tota la consciència. És molt fàcil creure que va ser el general Franco qui va matar Rahola, però no és veritat. O només és veritat si no oblidem que Franco eren els nostres pares.

ELS EX-VOTS PINTATS

Fina Parés

La tradició d'oferir objectes, ex-vots, als éssers sobrenaturals en compliment d'un vot o en recordança d'un benefici rebut, es perd en el temps. La varietat de les ofrenes és molt gran, però sempre són el testimoni d'un humà davant una situació de perill. Centrant-nos en el cristianisme, poden consistir en el lliurament de les mateixes persones i els seus béns —ofrenes pròpies d'època medieval—, fins un petit objecte desprovist de tota vàlua material.

Avui a les parets de les ermites i santuaris en pengen, sobretot, figures de cera representant el cos humà o el membre guarit i fotografies dels dels devots. Barrejat amb elles, també és fàcil de trobar-hi crosses, vestits de batejar, gorres de soldat, banderins... i, algunes vegades, uns quadrets pintats —generalment

de fusta. Aquests petits quadres eren una ofrena molt corrent abans de popularitzar-se la fotografia. N'existiren a milers, sobretot als santuaris de l'Europa cristiano-catòlica. *Algun santuari, com el de la Madonna dell'Arco, a Nàpols, encara avui en conserva més de 4.000.* A Catalunya se n'han perdut molts, de manera que, només, es conserva les restes del que fou una gran tradició. Són excepcionals els santuaris que en guarden més de 250, com és ara el d'el Miracle (Riner, Solsonès).

Si hom n'ha vistos, els recorda, generalment per trobar-los graciosos i ingenus. L'estructura que presenten, que amb poques variants ha perdurat més de quatre segles, els fa fàcilment identificables. L'espai pictòric té dues escenes, una on s'hi representa el personatge celestial protector, i una altra que és destinada a la representació de l'escena que ha motivat l'ofrena. Ambdues mostren una gran diversitat de personatges. En l'escena celestial són les marededéus les més presents. L'escena humana ofereix, al cantó de les representacions més freqüents en totes les èpoques —les de malaltia—, tota una àmplia gamma de perills: des dels grans estralls de la guerra o de la navegació transoceànica a vela, a una caiguda en recollir fruita de l'arbre o bé les malalties del bestiar que podien fer perillar la subsistència. La representació de tot un mostrari d'indumentària, de mobiliari, de mitjans de transport..., d'estructures familiars i socials, fan d'aquestes

pintures un valuós document històric.

En la majoria dels casos, els autors dels ex-vots pintats ens són desconeguts; tot sovint, però, bo i estudiant els de contrades veïnes, se'ns fa evident que hi ha artífexs que s'hi repeteixen. La producció gairebé idèntica de figures en un i altre ex-vot, un idèntic tractament del núvol que envolta o dona suport al personatge celestial, un mateix motiu que envolta o guarneix l'escrit —que, gairebé sempre, es limita a la llatínada *ex voto*—, o a la utilització d'uns mateixos colors són elements que identifiquen un pintor d'ex-vots al primer cop d'ull. Aquests pintors-artesans, com el tipus Camoistol que ens retrata Prudenci Bertrana, servaren la perduració, durant segles, d'un mateix esquema compositiu bàsic.

Abans d'iniciar la pintura: els pintors d'ex-vots tenien ben clar quina seria la seva estructura compositiva, en dues escenes; coneixien tots els elements que havien d'ésser presents en la pintura (Mare de Déu dels Àngels, dona agenollada, carro volcat,...); coneixien l'objectiu fonamental de la pintura, donar a conèixer un esdeveniment extraordinari succeït a un humà mercès a la intervenció d'un ésser sobrenatural; i coneixien el públic que hauria de captar el discurs, una gran part del qual era analfabet. Per aconseguir un missatge amb claredat, podien remarcar l'estatus del personatge celestial representant-lo de talla molt més gran que un humà. Altres vegades, i per tal

de contemplar tots els elements d'una escena humana, una part de la pintura podia realitzar-se des d'una visió aèria. Molt sovint la representació de l'espai vindrà donada per la superposició d'unes figures sobre les altres. La realització del gran nombre d'ex-vots pintats s'ha de situar al marge de tota moda i tendència pictòrica. El que prou —i fa tan peculiar la pintura dels ex-vots— és el desig de complaure el devot-client i de fer entenedores les escenes al nombrós públic que havia de contemplar-les.

La valoració dels ex-vots pintats com a document històric, plasmació d'un determinat context social a través d'una estètica entenedora i volguda pels sectors socials més amplis del món preindustrial, ha estat força tardana. Avui, en aquesta valoració, s'hi conflueix tant des de la història de l'art com des de la història total, sobretot quan hom es vol preocupar per escatir l'ampli i complex món de les mentalitats i, nogensmenys, per il·lustrar aspectes bàsics.